

Observaties van een niet-officiële verkiezingswaarnemer Parlementsverkiezingen Zimbabwe 2005

Auteur: Peter Hermes
Datum: maart/april 2005

Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika

Inhoudsopgave

Dag 1: Johannesburg, 29 maart 2005.....	1
Dag 2: Harare, 30 maart 2005	3
Dag 3: Harare, 31 maart 2005	6
Dag 4: Harare, 1 april 2005	9
Dag 5: Harare, 2 april 2005	12
Dag 6: Harare, 3 april 2005	16
Dag 7: Harare, 4 april 2005	19
Lijst met afkortingen.....	20

Dag 1: Johannesburg, 29 maart 2005

Eerste Paasdag. Een park ter grootte van een half voetbalveld, omheind. Rondom uitgewoonde hoogbouw. Bijna recht onder de ronde torenflat vol met drugsdealers. Op de grens van Berea en Hillbrow, twee verloederde wijken in Johannesburg. Niet een plaats om rustig rond te lopen. Een toegangshek met jonge jongens die controleren wie er naar binnen gaat. In een hoek iets wat op een tribune lijkt. Naar schatting zo'n 800 mensen. Allemaal Zimbabweanen. Een solidariteitsbijeenkomst, georganiseerd door de MDC Action Support Group (MASG). Ik ben met de MDC-vertegenwoordiger voor de EU in Brussel. Zij werkt soms ook voor NiZA. Zij is de hoofdspreker. Wij krijgen de ereplaatsen op een smoezelig karton op de voorste rij.

MASG bestaat uit jonge mannen en vrouwen, allemaal slachtoffers van geweld in Zimbabwe, het land ontvlucht. De stemming zit er goed in. 'Toyi-toyi', leuzen, 'hush-hush' het veld rond. Het lijken jonge rekruten, gereed voor de strijd. Kleding en schoeisel zijn wat versleten. Je moet er niet aan denken dat ze echt de strijd aangaan met een goed georganiseerd leger. MASG stelt zich voor: leuzen, wie ze zijn, wat ze doen, de een na de ander. Dan volgen de toespraken, uren in een hete zon. Door een luidspreker, die als hij jouw kant op wijst nog moeilijk verstaanbaar is. Voor mij, kennelijk niet voor de honderden aanwezigen, of maakt het niet zo uit wat er wordt gezegd?

De jongeman in een rood shirt, in vijf talen roept hij op tot verzet. We pikken het niet langer, niet opnieuw een verkiezing die ons wordt ontnomen. De MDC vertegenwoordiger in Brussel vertelt me dat de jongeman in rood shirt enkele jaren geleden Zimbabwe is ontvlucht na dagenlang gemarteld te zijn. Hij was bijna dood. Dat blijkt later ook te gelden voor de jongen met de kapotte laarzen en brede lach, kreupel van mishandeling. Voor de adviseur van de groep, voormalig hoofd van 'inlichtingen' van MDC. En voor de zoon van de filmmaakster, een blanke jongen die voortreffelijk Shona spreekt. Ik ken hem al jaren. Hij is ziek, zware bronchitis, rookt als een ketter, is gekleed alsof het vriest. Ze spreken allemaal.

Mijn gastvrouw sluit af in een stortvloed van woorden in twee talen door elkaar. "Genoeg is genoeg, wij zijn een beweging, we laten ons niet op etnische gronden uit elkaar spelen." Ze is in vorm en uitgeput. Haar stem is weg na de toespraak. Ze is opgewonden, eindelijk weer actie. Ze gaat het de hele avond vieren met de kameraden van MASG. Ze wil niet terug naar Brussel, hoewel de MDC dat van haar eist, maar haar niet instrueert noch informeert. Niet langer verzet via internet.

Op dezelfde dag verschijnt de *Sunday Independent* (Zuid-Afrika) met de oproep van de bekende bisschop uit Bulawayo (Zimbabwe) die oproept tot verzet, zoals in de Oekraïne. Massaal en vreedzaam om President Robert Mugabe tot aftreden te dwingen. Een dag later noemt Mugabe hem een imperialistisch varken of woorden van gelijke strekking. Berichten in Zuid-Afrika uit Zimbabwe wijzen in de richting van een stemming tot verzet en de bisschop is daar één van woordvoerders van.

Intussen stromen de buitenlandse verkiezingswaarnemers Zimbabwe binnen. Leden van de Zuid-Afrikaanse parlementaire delegatie, onder leiding van ANC Chief Whip, Goniwe, maakt openlijk ruzie. Ze beschuldigen elkaar van vooringenomenheid. Sommige delegatieleden hebben ZANU PF shirts aan bij rallies van Mugabe. Eerder heeft het hoofd van de Zuid-Afrikaanse regeringsdelegatie, Membathisi Mdladlane, laten weten dat de verkiezingen 'free and fair' zijn. Misschien dat hij even was vergeten dat de verkiezingen nog plaats moesten vinden. Het allergrootste probleem is natuurlijk de kieslijst. Niet alleen zijn 3,4 miljoen kiezers in het buitenland uitgesloten, maar worden ook honderduizenden fake namen toegevoegd. Op een bevolking van minder dan twaalf miljoen zijn er nog 5,7 miljoen op de kieslijsten. Bij twee streekproeven in Harare bleek 67 procent van de namen niet voor te komen in de betreffende kiesdistricten.

De grote vraag is: wat doet de MDC ná de verkiezingen. Het optimisme lijkt weer hoogtij te vieren. Ondanks de uitsluitingen van en toevoeging aan de kieslijsten, ondanks Mugabe's reputatie op het gebied van verkiezingsfraude, menen sommige MDC kopstukken, dat ze toch in staat zijn een meerderheid in het parlement te halen. Dat heeft iets te maken met de grote opkomst bij rallies van de president van de MDC. Vier jaar geleden werden die veel meer verstoord dan nu. Veel van die mensen zullen hun naam niet terugvinden op de kieslijsten. Gaan de gekozen MDC-parlementariërs hun parlamentszetel daadwerkelijk innemen? Is dat geen legitimatie van de gefraudeerde verkiezingen? Hoe kan men dan aansluiten, of zelfs de leiding nemen van campagnes van 'burgerlijke ongehoorzaamheid' of 'massaal verzet'? Dat er meer gaande is aan mobilisatie voor de strijd na de verkiezingen dan vier jaar geleden is, volgens waarnemers, voelbaar. Ik hoop dat ook ik het zal gaan voelen, zodra ik in Zimbabwe ben. Hier nog maar even praten met talloze betrokkenen.

Dag 2: Harare, 30 maart 2005

Zonnig en warm bij aankomst in Harare. Ik voel me wat opgewonden en praat mezelf moed in. Ze zijn veel te druk met verkiezingen om mij op te merken. Mijn contact op het vliegveld zal het wel weer regelen. Niets in mijn bagage, geen visitekaartjes, geen artikelen over Zimbabwe, geld goed weggestopt. Ik probeer argeloos te lijken, als een toerist gekleed. Onnozele blik, ferme tred. Ik ga vrienden opzoeken. Ja, ik weet dat er verkiezingen zijn. Dat kan je bijna niet ontgaan. Helemaal voorbereid. Ik schrik als mijn contactpersoon er niet is. Wel twee andere mensen aan wie de dertig US dollars moet worden overhandigd. Ik moet vooral kalm en onopvallend blijven. Maar al mijn zorg is voor niets. Men telt het geld, plakt een visum in mijn paspoort en ik mag doorlopen, nog geen minuut oponthoud. Ik heb alleen handbagage en de douane kijkt niet op of om. Ik ben vijf minuten nadat ik uit het vliegtuig ben gestapt bij mijn gastheer, die me verbaasd aankijkt dat ik er al ben. Dat is nog eens efficiency, kan Schiphol een puntje aan zuigen, denk ik dapper.

Zou het dan toch heel anders worden? Ik ben nog maar warm vier uur in Harare en heb al vijf mensen gesproken. De analist, de community organisator, de netwerker, de donor, de vakbondsman. Allemaal geven ze aan dat de stemming in het land heel anders is dan in 2002 bij de presidentsverkiezingen. Per kiesdistrict is er nauwkeurig onderzoek gedaan en de schatting is dat vooral in Masvingo, Midlands, Manicaland en Mashona West een enorme verschuiving naar MDC plaatsvindt. De laatste maand heeft het MDC een goed voorbereide campagne gevoerd en de schatting is dat zo'n 20 zetels die voorheen naar ZANU PF gingen nu naar MDC zullen gaan. Daartegenover staat een verlies van zo'n acht zetels aan wijzigingen in de omvang en grenzen van constituencies ten gunste van ZANU PF en in aanvankelijk MDC districten

De kieslijst. Daar staan meer dan twee miljoen namen op van mensen die of niet in het betreffende kiesdistrict wonen, of dood zijn, of helemaal niet bestaan. Wat gaat daarmee gebeuren? Het zal niet gemakkelijk zijn om als de verkiezingen eenmaal zijn gestart te bedriegen, omdat er overal party agents zijn. De MDC heeft er tussen de twee en vier per kieslokaal. Zij gaan alle uitgebrachte stemmen tellen. Als er met die ruim twee miljoen stemmen wordt gesjoemeld moet dat dus van tevoren gebeuren. En dat is goed mogelijk. Of tijdens het tellen?

Op de kieslijst zullen veel jongeren ontbreken en natuurlijk die ruim drie miljoen vluchtelingen. Toch lijkt de invloed daarvan minder dan ik steeds heb gedacht. Veel vluchtelingen komen uit gebieden waar de MDC met groot verschil de parlementsverkiezingen van 2000 won en daar ook nu ruim voorstaat. De jeugd kan een probleem zijn. Duidelijk is dat jongeren meer militant zijn en laten weten een derde verkiezingsfraude niet te pikken.

Hoe hoog is de opkomst? Voor arme mensen, die ver van de plek wonen waar ze kunnen stemmen zijn de reiskosten een serieus probleem. Algemeen is de mening dat een hoge opkomst in het voordeel van de MDC is. MDC heeft een drukkerij van ZANU PF-aanhangers gevonden die miljoenen flyers had gedrukt met een MDC-logo. Daarop stond dat de MDC oproept tot boycot van de verkiezingen, omdat Zimbabwe zich niet

houdt aan het SADC protocol voor verkiezingen. Verwarring creëren Er waren al flyers verspreid, maar de meeste lijken op tijd te zijn onderschept.

Niet alleen de jeugd lijkt het “zat” te zijn. Het lijkt erop dat het politieke klimaat is veranderd in die zin dat meer mensen bereid zijn tot actie. De bisschop van Bulawayo riep op tot verzet (zie punt 5) en verwoordde vermoedelijk de stemming in Bulawayo. Toch neig ik - in tegenstelling tot de meeste van mijn gesprekspartners - tot enig voorbehoud. Politie en leger zijn goed geïnstrueerd en effectief bij het neerslaan van demonstraties. En hoe ‘defiant’ blijft men dan? Dat geldt ook voor gebruikte termen als ‘burgerlijke ongehoorzaamheid’. Hoe duurzaam zal dat zijn? Men probeert mij te overtuigen dat ik dat onderschat. Ik wacht af.

ZANU PF is behoorlijk verzwakt. De interne tegenstellingen zijn groot en de meest radicale elementen hebben momenteel minder invloed. Wat gaat dat betekenen voor deze verkiezingen? Niemand die het weet. De retoriek van Mugabe is nog steeds hard en onbuigzaam, maar waarom is het geweld zo afgenomen, waarom zo weinig politie op straat, geen wegversperringen? Waarom zoveel ruimte aan MDC geven om campagne te voeren? Waarom zoveel buitenlandse journalisten toelaten, die overigens wel US\$700 moeten betalen? Natuurlijk toegang tot media is nog beperkt, dreigementen worden veelvuldig geuit, maar het is anders dan in 2000 en 2002.

Verskillende scenario's passeren de revue:

- MDC wint tussen de 65 en 72 zetels in parlement. Mugabe accepteert het en zet in op onderhandelingen voor een coalitieregering. Voorwaarde is dan wel dat de MDC het verkiezingsresultaat erkent. Mugabe zal de onderhandelingen dan gebruiken om zijn ‘way out’ veilig te stellen. Mugabe doet dit, omdat hij nog steeds geen goede opvolger weet en merkt dat ZANU uit elkaar dreigt te vallen na hem. Dit is de meest gewenste oplossing voor Zuid-Afrika en de meeste andere Afrikaanse landen. MDC moet dan wel de chaos gaan oplossen die door Mugabe is gemaakt.
- MDC wint tussen de 65 en 72 zetels en Mugabe gaat over op een campagne van grof geweld en het inperken van de politieke ruimte die er nu is, ‘hardliner’ als hij is en blijft tot in zijn graf.
- MDC haalt tussen de 50 en 60 zetels, niet slecht gezien de omstandigheden, maar een feitelijke continuering van de impasse waarin het land al vijf jaar verkeert. MDC accepteert de uitslag gedeeltelijk en Mugabe blijft aan tot in 2008. Onzekere factor is hoe het “volk” daarop reageert. Door de parlamentszetels te accepteren legitimeert MDC het verkiezingsproces. Gaat MDC verzet - op welke manier dan ook - steunen? Mugabe accepteert dat hij geen tweederde meerderheid (in Zimbabwe worden 120 parlementariërs gekozen en 30 benoemd door de president) haalt om geloofwaardig te zijn in de wereld en de economie weer op gang te helpen.
- MDC haalt minder dan vijftig (tussen de veertig en vijftig) zetels. ZANU heeft een tweederde meerderheid. MDC accepteert de uitslag niet, maar staat wel toe dat gekozen MDC parlementariërs hun zetel in het parlement innemen. Geweld neemt verder af Geloofwaardigheid van Mugabe herwint terrein. Hij wijzigt de constitutie om zo een uitweg voor hem zelf te vinden. De wereld werkt graag mee. MDC wordt irrelevanter. Mijn inschatting toen ik in Nederland en Zuid-Afrika was. Daar begin ik nu aan te twifelen.

- MDC wint hooguit minder dan veertig zetels. Door velen als hoogst onwaarschijnlijk geacht. MDC accepteert de uitslag niet en neemt de zetels in parlement niet op. MDC begint een campagne om Mugabe af te zetten. Geweld lijkt dan onvermijdelijk.

Al pratende komen nog talloze varianten en combinaties van deze scenario's naar boven, waarna ik veel behoefte krijg aan iemand die me zou zeggen: zo wordt het en niet anders. Maar ik vrees dat ik nog twee dagen moet wachten. De komende dagen worden interessant. Toch opvallend hoe weinig je echt meekrijgt van de stemming in Zimbabwe als je in Nederland of Zuid-Afrika bent. De Zuid-Afrikaanse elektronische media zijn wel erg eenzijdig pro-Mugabe, geschreven pers minder. Goede analyses heb ik niet gehoord of gelezen. Morgen vroeg op pad.

Dag 3: Harare, 31 maart 2005

Vandaag is dan de grote dag. Lange rijen wachtende mensen, groepen jongeren op honderd meter van de stemlokalen, politie overal. Dat was het beeld van 2000 en 2002 en waarom zou het nu anders zijn. Ik word al vroeg gebeld door twee radiozenders in Nederland en geef een korte voorbeschouwing met veel mitsen en maren, want de verkiezingen zijn nog maar vijftien minuten onderweg. (Ik word de hele dag gebeld door de Nederlandse radio en TV). De eerste ronde is in Harare, ten noorden van het centrum. Bij vorige verkiezingen was het hier rustig en dat geldt zeker ook voor vandaag. Opvallend weinig mensen. De eerste verklaringen komen snel: veel meer stembureaus (in heel Zimbabwe 8275, een verdubbeling ten opzichte van 2002, maar toen waren de verkiezingen over twee dagen), beter georganiseerd, drie rijen mensen met de achternaam beginnend met A-L, beginnend met M en beginnend met N-Z. De langste rij is de gehele dag de rij met de M. Kijk in een Zimbabwaanse telefoongids en je begrijpt waarom.

Een magere journalist uit Nederland met zwarte kleren, een vriend van mij die ik de laatste jaren niet vaak meer heb gezien. Hij woont in Nairobi en schrijft voor een nationale krant. Houdt geheel Afrika ten zuiden van de Sahara bij. Deze week Zimbabwe. Heeft zich niet laten accrediteren uit angst afgewezen te worden. Internationale journalisten kunnen zich voor US\$700 laten registreren. Er worden weinig journalisten afgewezen, maar dat bedrag is ongehoord. Hij maakt voor de krant een verhaal over mij als onofficiële waarnemer. Hij reist de hele dag met mij mee, maar ik heb geen idee wat hij gaat schrijven. Ik weet dat hij eerder journalist is dan vriend. Ik neem het risico. Ik lees het zaterdag wel.

We gaan naar de townships van Harare, “in the extreme South West”, zegt onze begeleider. “Exsoweto,” reageert de journalist. Voor de kenners: Mufakose, Glen Norah (kiesdistrict van de MDC-schaduwminister voor internationale zaken), Highfield en Mbare. Geen enthousiaste menigten langs de weg met de rechterhand omhoog, vingers uitgespreid (MDC teken), geen wegversperringen, geen politie op alle hoeken van straten, geen lange rijen. Rust, bijna apathie, lijkt het. Maar zien we het goed? Een vakbondsman stelt ons gerust, nee, het is goed georganiseerd. Toch knaagt in toenemende mate het gevoel dat de opkomst wel eens tegen kan vallen en dat er inderdaad apathie is of ‘elections fatigue’, zoals een jonge MDC dame het later op de dag noemt. Voor mij is het opvallendste de enorme rust, het ontbreken van spanning, van opwinding over de verkiezingen, niets van dat alles. In de ogen van de vakbondsman en de MDC kandidaten zie je de onrust over de betekenis daarvan. Een lage opkomst is in het nadeel van de oppositiepartij, heeft de MDC zelf steeds beweerd. Uit telefoontjes met waarnemers van de oppositie en van het Zimbabwe Electoral Support Network (ZESN) blijkt dat het elders in het land anders is. Maar is dat waar?

Ik kan zelfs kieslokalen in of nagenoeg in om te zien dat alles keurig verloopt. Onderweg komen we nog de Mugabe stoet tegen. Al het verkeer moet onmiddellijk stoppen. Met grote snelheid passeert de stoet van politiewagens, luxe auto's, de grootste met de President, een FWD met achterop zes agenten, drie bij drie met de ruggen tegen elkaar en met geweren in de aanslag, dan weer luxe auto's, nog een FWD met weer zes

agenten op dezelfde manier met geweren gericht op het publiek langs de weg, en tenslotte een ambulance. Wat een vertoon van macht.

Tussen de middag gaan we terug naar de stad en praten in een luxe hotel met de MDC kandidate voor Glen Norah township. Ik ken haar al jaren, ook al vóór haar MDC tijd. Zij is verantwoordelijk voor internationale relaties van de oppositiepartij. Zij praat met passie over de massale opkomst bij de MDC-campagnes in Midlands, Masvingo en Manicaland, in gebieden die in 2000 en vooral in 2002 ‘no-go areas’ waren. Ontroerende taferelen van oude vrouwen die kilometers hadden gelopen, kinderen die zwaaiden. De stemming was er een van “we gaan het nu niet meer pikken dat de verkiezingen weer worden gestolen” en dat was hartverwarmend.

Maar zij is ook realistisch. “We hopen de ‘popular vote’ te winnen, dus 60 of meer.” Dat zou een geweldig resultaat zijn, dan zou de absurditeit van de constitutionele regel dat de president 30 parlementsleden (dat is 20 procent van alle parlementariërs) zelf mag benoemen, heel manifest worden. Mugabe wordt dan gedwongen een oplossing met MDC te zoeken. Zij is als de dood dat MDC minder dan vijftig zetels haalt. En dat lijkt zeker mogelijk. “MDC zou dan uiteenvallen,” denkt ze. Je kunt niet iedere keer mensen oppeppen om al hun energie te geven aan een verkiezingscampagne, zoals die de laatste maanden is gevoerd. De partij kan dat nauwelijks overleven, vreest zij. Hoe slecht de partij in 2002 was voorbereid op een nederlaag, hoe slecht het nu is voorbereid op een overwinning. Maar meer dan 75 zetels is uitgesloten. De vraag blijft: wat doet Mugabe en in hoeverre speelt de verkiezingsuitslag daarin een rol?

Later op de dag spreek ik met de MDC schaduwminister voor economische zaken en kandidaat voor het kiesdistrict Harare East. Hij is van mening dat het belang van deze dag is dat het MDC heeft aangetoond dat het ‘alive and kicking’ is. Dat had niemand verwacht, inclusief hijzelf niet. Nog maar één jaar geleden na het verlies van een parlementaire tussentijdse verkiezing in Zengeza (voorheen een MDC bolwerk), was de stemming binnen de partij op een dieptepunt. Interne spanningen kwamen naar boven, aangewakkerd door ZANU PF. Voor het eerst werd gesproken over boycot van het verkiezingsproces, omdat Mugabe met al zijn repressie en georganiseerde fraude iedere uitslag naar zijn hand kon zetten. Verkiezingen veroorzaakten angst onder de bevolking.

In augustus 2004 werd besloten tot een boycot, op een ongelukkig moment, vlak na de acceptatie door Zimbabwe (en alle SADC leden) van de ‘SADC principles and guidelines’ voor eerlijke en vrije verkiezingen, het zgn. Mauritius protocol. Maar het was ook vlak vóór een nieuwe tussentijdse verkiezing. Niet opnieuw mensen aan geweld blootstellen. De MDC schaduwminister voor Economische Zaken is achteraf blij dat MDC aan de verkiezingen deelneemt. Hij geeft toe een enorme inschattingsfout te hebben gemaakt. Pas nadat in januari was besloten toch aan de verkiezingen deel te nemen veranderde is de stemming binnen de partij veranderd en bleek MDC in staat een goede campagne te organiseren. Rallies met van meer dan 30.000 mensen. Overigens had de MDC top al veel eerder deelname aan de verkiezingen als de enig mogelijke optie aanvaard. De schaduwminister is ook van mening dat er grote veranderingen op komst zijn in een aantal provincies ten gunste van MDC, maar de lage opkomst is een zorg.

We reizen nog wat rond en bezoeken af en toe het Command Centre van ZESN. Overal rustig, enkele incidenten, niet heel serieus. De eerste onrust komt na berichten over duizenden mensen die zijn weggestuurd bij de kieslokalen, omdat ze niet op de voters roll stonden. Bij de eerste berichten over de opkomst blijkt het om vijf tot vijftien procent van de kiezers te gaan, een ongehoord hoog aantal. Dat aantal is het hoogste in de provincies waar MDC – naar verwachting - de meeste winst zou boeken. Dat is onrustbarend.

Om 19.00 uur komt het bericht over de arrestatie van 120 WOZA vrouwen die een gebedsprotest houden op Unity Square, midden in Harare. Ze worden allen gearresteerd. Vanuit het politiebureau belt een gearresteerde vrouw met de mededeling dat er zeker 300 vrouwen zijn gearresteerd en dat velen ernstig worden mishandeld. ZESN stuurt advocaten, maar tot nu toe mogen zij er niet in. Ook de man van de eerder genoemde filmmaakster (zie punt 3) is gearresteerd, maar snel daarna vrijgelaten.

De opkomst blijkt toch lager dan iedereen had verwacht. Na het sluiten van de stembussen komen op de Zimbabwaanse televisie cijfers van de Zimbabwe Electoral Commission (ZEC) binnen met een opkomst om precies 14.00 uur van tussen de 20 tot 25 procent. Traditiegetrouw stemmen Zimbabwanen vroeg in de ochtend. Dat percentage kan hooguit oplopen tot 30 procent bij sluiting van de stembussen om 19.00 uur. Maar de ZEC gaat uit van het officiële (gefraudeerde) cijfer van 5,7 miljoen geregistreerde kiezers en dat kunnen er hooguit vier miljoen zijn. Meer dan drie miljoen Zimbabwanen – op een bevolking van nog geen 12 miljoen - zijn de laatste jaren naar het buitenland gevlucht en mogen niet stemmen. Bovendien heeft lang niet iedere volwassene zich laten registreren. Daarnaast is de helft van de bevolking jonger dan 16 jaar en is de kiesgerechtigde leeftijd 18 jaar.

De cijfers van 14.00 uur gecorrigeerd zou een opkomst betekenen van tussen de 40 en 50 procent. Dat is aannemelijker, maar nog altijd tien procent minder dan in 2000 en nog minder dan in 2002. In de loop van de nacht zullen meer cijfers vrijkomen en hopelijk ook de WOZA vrouwen.

Dag 4: Harare, 1 april 2005

Vandaag minder aandacht van de Nederlandse pers. Een paus in coma en een vrouw in de USA daarvan verlost. Dat is allemaal belangrijker dan een onderdrukt volk in Zuidelijk Afrika. Dat begrijpen we allemaal. Maar met cynisme schiet niemand wat op dus toch maar aan de slag. Zes uur in de ochtend, de eerste resultaten druppelen binnen, allemaal Harare en Bulawayo. Natuurlijk naar de MDC. Al snel wordt duidelijk dat MDC ongeveer behoudt wat het had, eerder wat gaat verliezen dan winnen en al het voorzichtig opgebouwde optimisme van de afgelopen dagen is om acht uur verdwenen. Het zal er om hangen of MDC de vijftig zetels haalt. In de loop van de dag wordt duidelijker dat zelfs dat er waarschijnlijk niet in zit. Zimbabwe is terug bij af.

Ik spreek met de ondergrondse organisator, vroeg in de morgen. Met passie spreekt hij over de mobilisatie 'ondergronds'. Het kan alleen werken als er een teken komt van de MDC: ze moeten aankondigen dat ze de uitslag niet accepteren en de mensen oproepen zich te verzetten. Dat is het teken dat de ondergrondse structuren in actie gaan komen. Zo niet dan zal het moeilijk zijn om ze te motiveren voor een lange termijn strategie. Veel details krijg ik niet, maar het lijkt me dat hem een zeker gevoel van romantisering van een ondergronds verzet niet vreemd is. Waar stel je mensen aan bloot? Zimbabwe heeft een goed georganiseerd repressieapparaat, zoals gisteravond nog eens is gebleken. Geweld tegen verzet is hardhandig. MDC roept tot niets op, wacht. Maar waarop?

De fragiele voorman van de organisatie die de grondwet wil veranderen, de National Constitutional Assembly (NCA) komt iets te laat op onze afspraak. Hij zou 22 maart in Nederland zijn, maar werd op het laatste moment gearresteerd. De dreiging rondom hem is beklemmend en meerder mensen die hem kennen vrezen voor zijn leven. Politie wil achtergrond, feiten om te onderzoeken of de claims van de organisatie over geweld en intimidatie en de rol van de politie daarbij echt zijn. De mensenrechtenactivist piekert er niet over om die gegevens te overhandigen. Slachtoffers zouden gevaar lopen en de politie zal niets doen. Ik stel hem voor de politie aan te bieden om de data achter de rapporten door een onafhankelijk instituut (of advocaten) te laten onderzoeken. IDASA uit Zuid-Afrika zou dat graag doen, maar dat wil de mensenrechtenactivist niet (partijdig en eigenbelang). Hij is zich bewust van het gevaar dat hij loopt en is blij met (en een beetje geëmotioneerd over) een initiatief van NiZA in Nederland om internationaal aandacht voor hem te vragen. Dat maakt het moeilijker voor de politie om hem uit de weg te ruimen.

We praten ook over de stand van zaken. Hij is ervan overtuigd dat de MDC geen vijftig zetels haalt en dat het nu hoogtijd is om als maatschappelijke 'beweging' de rijen te sluiten en in opstand te komen, niet gewelddadig, protesteren en 'burgerlijke ongehoorzaamheid', maar wel geleid door de MDC. Hij zal proberen zo snel mogelijk met de oppositieleider te spreken. Hij is groot voorstander van eerst de grondwet wijzigen, omdat dit een enorme belemmering is voor normalisering van het land. Hoewel hij eenheid predikt, lijkt hij op dit punt niet echt bereid concessies te doen en dat is precies waar het MDC moeite mee heeft. Iedereen vindt dat er weer gewerkt moet worden aan 'een beweging', maar de voorwaarden om daartoe te komen zijn bij iedereen anders en allemaal even onwrikbaar. Zou een slechte uitslag voor MDC - en daar ziet het naar uit - betekenen dat men nu wel bij elkaar komt? Als dat zo is, hoe

reageert de Mugabe daarop? Het verlangen naar de dagen van de National People's Convention (NPA), van begin 1999 is onder de deelnemers van toen nog heel groot.

Een moeizaam gesprek met de derde man op de Nederlandse ambassade. Nederland treedt nog op als voorzitter van de EU, omdat Luxemburg, de huidige voorzitter geen vertegenwoordiging in Zimbabwe heeft. In het gesprek lijkt Nederland (of de EU?) groeiend begrip op te brengen voor ZANU PF. Als ik dat hardop zeg wordt het ontkend. Over scenario's wordt niet gesproken, wel soms gespeculeerd, "maar dat is zinloos," vindt hij. Er is wel wat veranderd: geen geweld, campagnes van MDC in bijna het hele land zonder problemen voorafgaand aan de verkiezingen. Natuurlijk, toegang tot media voor MDC is nog problematisch, voters roll klopt niet, hier en daar intimidatie. "Maar dat zit tussen de oren van mensen!" Ik vraag of het ook tussen de oren zit als je bent verkracht en/of gemarteld; hoe werkt intimidatie dan? "Martelen is natuurlijk geweld, maar intimidatie niet, dat zit tussen de oren!" Dat valt niet mee vlak na het bezoek aan een mensenrechtenactivist die een jaar geleden nog voor dood was achtergelaten langs de kant van de weg. "En ja," vervolgt de diplomaat, "zo een twee drie verander je een mentaliteit niet." MDC moet maar naar de rechter gaan als ze vinden dat er fraude heeft plaatsgevonden. Dat is een van de goede dingen van de veranderingen: de Electoral Court. "Hoe onafhankelijk is dat?" vraag ik voorzichtig. "Ja, dat is wel een probleem." Dat hebben we gezien met Roy Bennet, de MDC-kandidaat voor Chimanimani (Manicaland), maar het is beter dan het was.

Wat een verademing om dan weer te praten met Zimbabweanen. Teleurgesteld in de uitslag, maar toch weer onmiddellijk denken aan hoe verder. Ik praat daarover met een vakbondsman. Hij vraagt mij aandacht voor het gevaar dat zijn president (van de vakbeweging) loopt. Er was een aanslag op hem beraamd, maar de schutter kwam te laat bij de bijeenkomst, die hij als dekking had moeten gebruiken om op de vakbondsman te schieten. Ik spreek hem morgen. De vakbondsman die in twee dagen vijf jaar ouder lijkt te zijn geworden, doet een (in)dringend verzoek om Zimbabwe niet in de steek te laten. Solidariteit is meer dan nodig en ook middelen om als "beweging" te overleven. Hij is optimistisch, omdat hij altijd optimistisch is, een onbegrijpelijke veerkracht. Ik kan Zimbabwe de rug toekeren, hij niet. Het is hartverwarmend en emotioneel. Ik heb hem in twee dagen zien veranderen van hoopvol en gedreven, naar voorzichtig en ongerust, tot teleurgesteld en aangeslagen. Maar toch direct weer plannen maken. "Ik moet morgen de provincies in om de mensen moed in te spreken." Enigszins gebogen en eenzaam sjokt hij naar buiten.

Wat gaat Mugabe doen? Geweld zal niet terugkeren, zoals het was de laatste jaren, maar wel gericht. Vakbondsmensen en voormannen en -vrouwen van activistische maatschappelijke organisaties lopen groot gevaar. Op het platteland zal een georganiseerde terreur tegen aanhangers van de oppositie gevoerd gaan worden, gericht op specifieke personen. Dat zijn de eerste geluiden van mensenrechtenorganisaties en vakbeweging. Tot een volksopstand zal het niet komen. Maar wat dan wel? De komende dagen brengen hopelijk meer duidelijkheid.

's Avonds wordt duidelijk dat het verlies van MDC nog groter is dan het zich liet aanzien. Mogelijk niet meer dan 45 of zelfs 40 zetels. In een Grieks restaurant ontmoet ik de ondergrondse organisator die zich bovengronds te goed doet aan het Griekse eten en drinken, evenals ik zelf. MDC's persconferentie 's ochtends was teleurstellend, zei

hij, maar vannacht gaat er wat gebeuren. Vannacht? Ach, laat ook maar, denk ik, sommige mensen hebben dit soort adrenaline nodig om gemotiveerd te blijven. Maar als onofficiële, niet geheel onafhankelijke waarnemer, zou je het de bevolking van Zimbabwe wensen dat er eindelijk eens iets gebeurt. “Het lijkt, alsof u teleurgesteld bent,” vroeg een radioverslaggeefster door de telefoon. “Het is zo voelbaar teleurstellend voor de mensen in Zimbabwe en mogelijk hoort u daarvan de reflectie mijn toon,” zeg ik enigszins pathetisch. Ik ben boos op mezelf. Al dat geklets van mij, het is gewoon hartverscheurend om zo’n oprechte en hardwerkende vakbondsman zo gebroken en verlaten te zien weglopen. Al die miljoenen mensen die weer even hoop hadden... Tijd om te slapen, morgen weer aan de slag, want het zijn deze aangeslagen mensen die mij toch de energie geven om gewoon door te gaan.

Dag 5: Harare, 2 april 2005

Al vroeg op pad. De afgelopen nacht zijn alleen maar uitslagen binnengekomen die allemaal naar ZANU zijn gegaan. In de loop van de dag wordt de uitslag uiteindelijk 78 voor ZANU, 41 voor MDC en één voor een onafhankelijke kandidaat, de voormalige Minister van Informatie, Jonathan Moyo, verantwoordelijk voor alle repressieve maatregelen tegen de media.

De eerste afspraak is al vroeg, met de woordvoerder van de National Constitutional Assembly (NCA). In haar advocatenkantoor dat ze van binnen heeft afgesloten. Een jonge, energieke advocaat die als een van de weinigen haar voorzitter durft tegen te spreken. Zij was in tegenstelling tot hem voorstander van MDC's deelname aan de parlementsverkiezingen. Een intelligente, welbespraakte jonge vrouw, die me erg doet denken aan de - nu in Engeland studerende - directeur van de WIPSU. Beide vrouwen zijn gepassioneerde sprekers in het openbaar.

We hebben het vooral over de toekomst, de mogelijkheid om een alliantie van oppositiepartij, vakbeweging en civil society bijeen te brengen. Dat vindt de voorzitter ook. Ze lijkt nog verdoofd door de dreun van de verkiezingsuitslag. "Zonder verandering van instituties, zoals de constitutie, verandert er nooit iets in dit land." Een standpunt NCA getrouw. De massale rallies van de MDC hadden toch weer wat (valse) hoop gegeven. Het zou goed zijn als er een strategisch bijeenkomst zou komen van een aantal mensen die de alliantie weer nieuw leven in kunnen. Maar dan moeten we wel af van het 'messiah-gedrag' van sommige leiders in politiek en civil society. De stemming is wat bedroefd als mijn gastheer en ik haar verlaten. "De mensen in Zimbabwe verdienen beter," mompel ik, niet bepaald bijdragend aan het opfleuren van de stemming.

We haasten ons naar Meikles Hotel, tegenover het gebouw van de Zimbabwe Congress of Trade Unions (ZCTU). Daar wacht de president van de nationale vakcentrale op ons. Ik heb hem eerder in Zuid-Afrika ontmoet. Hij is het politieke gezicht van de ZCTU. Het wordt een emotionele ontmoeting. Gisteren schreef ik al over de mislukte aanslag op hem (zie punt 34). In de commotie rondom een interne bijeenkomst zou hij uit de weg geruimd moeten worden. Daarvoor was een schutter met een pistool ingehuurd door de Central Intelligence Organisation (CIO). Omdat de schutter te laat kwam en het creëren van commotie (door geïnfiltreerde CIO mensen in ZCTU) niet slaagde, is die aanslag door CIO agent Mugeji, mislukt. De president weet van een recente CIO bijeenkomst, waarop besloten is hem te elimineren (informatie aan hem doorgegeven door een contact binnen CIO). Gruwelijk. Nu MDC is verslagen gaat alle repressie naar de vakbeweging en enkele CSO's (met name NCA). Dat gaat subtieler dan voorheen door zich te concentreren op personen en deze uit de weg te ruimen. Hij is in levensgevaar en weet dat. Ik vraag of hij het land niet uit wil. "Mijn werk is hier, ik wil niet vluchten." Zijn ogen kleuren rood en als hij vertelt dat zijn dochter in Mutare ook is bedreigd. Terwijl hij praat lopen de tranen over zijn wangen. Hij veegt ze niet weg en praat door. "Ze wordt nu dag en nacht bewaakt. Waarom zij? In wat voor een land leven wij?"

De president van de ZCTU neemt voorzorgsmaatregelen, hij verschijnt niet meer op publieke bijeenkomsten, gaat 's avonds niet meer op pad. De International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU) is geïnformeerd en wil hem wel helpen, maar vooralsnog is het onduidelijk hoe. CIO wil hem elimineren vóór juni, wanneer hij een van de hoofdgasten is op een congres van de International Labour Organisation (ILO).

Het gesprek gaat verder over alliantievorming, strategie. In april wordt een Labour Relations Bill in parlement aangenomen die Matombo vergelijkt met een repressieve arbeidswet in de jaren '50 in Rhodesië. We praten over de steeds verslechterende crisis, ook economisch. Nee, deze verkiezingen hebben een oplossing niet dichterbij gebracht. Hij legt nog uit hoe er gefraudeerd is in zijn kiesdistrict, waar zeker tachtig procent pro MDC is. Toch heeft ZANU PF gewonnen. Maar hij wil naar de toekomst kijken. Ik hoop dat we er nu allemaal van overtuigd zijn van de noodzaak tot eenheid in ons verzet tegen dit repressieve bewind dat het land naar de afgrond heeft gebracht. "Geen messiah-gedrag meer", de jonge advocate uit mijn vorige gesprek aanhalend. "Ja, maar wel aanvoerder willen zijn," zegt de president van de vakbeweging mysterieus. We praten nog een hele tijd hoe de strategie moet zijn, maar ik kan me moeilijk concentreren. De woorden vloeien weg in overpeinzingen. Ik kijk naar het getekende gezicht, de trage bewegingen van zijn mooie handen. Deze man is gebroken. Ik omhels hem als hij vertrekt. Hij drukt me tegen hem aan, alsof ik getroost moet worden.

Mijn gastheer en ik zijn beiden aangeslagen en praten weinig in de auto. "In wat voor een land leven wij?" herhaalt mijn gastheer de uitspraak van de ZCTU-president.

Na een tijdje beginnen we toch maar weer over die merkwaardige verkiezingsuitslag te praten. Opvallend is het verschil in percentages. Donderdagavond werd een overzicht gegeven van de opkomst in alle districten om twee uur 's middags. Op dat moment was dat overal tussen de 20 en 25 procent, alleen in Matabeleland ongeveer 15 procent. Vrij snel daarna kwam het overzicht voor zes provincies in ieder district de totale opkomst. Dat werd abrupt afgebroken en later bleek dat geen enkel cijfer meer is vrijgegeven tot de volgende ochtend om zes uur. Bij de uitslagen worden steeds aantallen genoemd van een opkomst van 40 tot 50 procent (in Matabeleland minder dan 35 procent), uitgaande van een kieslijst van 5,7 miljoen mensen. Dat betekent dat er tussen twee uur 's middags en zeven uur 's avonds meer mensen hebben gestemd dan tussen zeven uur 's ochtends en twee uur 's middags. Iedereen weet dat in Zimbabwe iedereen heel vroeg gaat stemmen. Ik heb 's middags alleen maar lege stemlokalen gezien.

En dan die 5,7 miljoen. Zimbabwe telt nog geen twaalf miljoen inwoners, waarvan een kwart in het buitenland en de helft jonger dan 16 jaar. Er kunnen onmogelijk meer dan vier miljoen mensen op de kieslijsten staan. Dat zou betekenen dat er een opkomst was van ongeveer zeventig procent. Een ongehoord hoge opkomst voor Zimbabwe, zelfs hoger dan in 2000 en 2002. Later blijkt ook dat in veel districten het totale aantal stemmen veel meer is dan die avond daarvoor officieel door de Zimbabwe Electoral Commission (ZEC) is genoemd. De eerste contouren van een massale fraude tekenen zich af.

's Middags naar de President van de oppositiepartij. Voor het eerst bezoek ik hem op zijn hoofdkantoor. Het gevaar gesignaleerd te worden neger ik. De CIO bleek vorige

keer goed op de hoogte van mijn ontmoeting met hem op de Nederlandse ambassade. De ontmoeting is hartverwarmend. Hij is blij om me te zien. Vlak voor mij heeft hij de SADC verkiezing waarnemingsmissie cijfers overhandigd van 32 districten waar een opvallend hoger aantal stemmen is uitgebracht dan door de ZEC zelf is bekendgemaakt en is bevestigd uit tellingen van MDC party agents in de kieslokalen. De SADC delegatie heeft - in tegenstelling tot de Zuid-Afrikaanse regering waarnemingsmissie die de verkiezingen al tegen de middag 'free and fair' hebben genoemd - besloten nog eens met de ZEC te gaan praten. Dat gesprek liep gisteravond nog en de SADC heeft haar persconferentie voor vroeg in de avond uitgesteld naar negen uur 's ochtends. "We zullen ons hier nog wel even mee bezig moeten houden," zegt hij.

De president van de MDC antwoordt dan op een spervuur van vragen van mij. Ik heb weinig tijd, maar na afloop blijkt ik bijna een uur met hem te hebben gepraat. Het lijkt erop alsof ik de enige ben die de druk van de tijd en de vele wachtenden buiten zijn kantoor voel. Hij is ontspannen en antwoordt uitgebreid op al mijn vragen. Massale acties ziet hij niet zitten. In Zimbabwe hebben we te maken met een goed georganiseerd repressief apparaat. Mensen de straat oproepen betekent dat duizenden worden gearresteerd en gemarteld. "Maar wat doe je met de woede onder met name jongeren, die zijn mogelijk wat ongeduldiger dan jij?" vraag ik. "Misschien een dag een 'stay away'", antwoordt hij, "om aan de woede een uitweg te bieden". We moeten een proces in; niet alle energie zetten op rechtzaken.

MDC gaat wel de parlamentszetels innemen. "Je kunt je niet laten kiezen en dan zeggen dat je jouw zetel in het parlement niet inneemt." Daarnaast is er de strategie buiten het parlement. Hij is van mening dat er nu eerst de condities gecreëerd moeten worden om eerlijke verkiezingen echt mogelijk te maken. Volledig in lijn met de SADC Guidelines and Principles. Vrije toegang tot de media, een echte onafhankelijke kiescommissie, onafhankelijke waarnemers, die op tijd worden uitgenodigd, een controleerbare kieslijst, telling per kieslokaal, openbaar en ondertekend door alle partijen, geen wetten die geweld rechtvaardigen etc. Maar daarnaast moet de grondwet gewijzigd worden, want met de huidige grondwet heeft de president een absolute macht. Zelfs als het hele parlement MDC is kan de president doen en laten wat hij wil. Hij praat minder duidelijk over allianties, maar op een vraag van mijn bevestigt hij de noodzaak om, met vakbeweging en civil society om tafel te gaan zitten.

Na hem spreek ik nog met een hele reeks van mensen, De ondergrondse organisator die teleurgesteld is dat MDC niet oproept tot massaal protest. Alle structuren zijn op zijn plaats. Alleen heeft nog wat geld nodig voor posters. "Denk je dat al die mensen die de straat opgaan enige kans hebben om een crisis te veroorzaken?" vraag ik. "Het is nu het moment", bezweert hij me. Dan de schaduwminister voor Buitenlandse Zaken van het MDC. Ze is aangeslagen, maar vindt dat ze gewoon weer verder moet. Natuurlijk gaat ze naar het parlement. "Ik ben gekozen." Buitenparlementair wordt belangrijker: allianties, in de eerste plaats met de vakbeweging, die ernstig bedreigd wordt. Ik schud handen met de vice-president, de penningmeester, een parlamentslid uit Bulawayo en nog een paar. De groep is moe en hevig teleurgesteld. We praten niet al te lang. Over strategie kan ik alleen met de schaduwminister praten, een scherpe en intelligente vrouw. Zij heeft een belangrijke rol gespeeld in de eenheid van de partij in de laatste maanden.

's Avonds spreek ik met de EU-vertegenwoordiger in Zimbabwe. Een Ier die eerder betrokken is geweest bij verkiezingswaarneming in Zimbabwe. Hij is van mening was dat de verkiezingen zijn gefraudeerd. Hij is samen met de Nederlandse diplomaat, die ik gisteren sprak. Vandaag is hij vriendelijker. Maar de Nederlandse diplomaat even weg is zegt de Ier dat al die mensen op ambassades graag gewoon hun werk willen doen. Dat is in Zimbabwe niet zo gemakkelijk. Er zijn geen contacten met de regering en dat is toch de 'core business' van diplomaten. Vandaar de neiging om de MDC te kritiseren en begrip op te brengen voor de regeringspartij. Hij had me de dag ervoor met de Nederlands diplomaat gezien en me toen een hand geschud. Kennelijk voelde hij aan dat de sfeer niet echt ontspannend was. EU landen zullen snel bereid zijn om de relaties met Zimbabwe te normaliseren, zoals Mugabe drie jaar geleden reeds voorspelde. Mogelijk heeft het wat langer geduurd dan Mugabe dacht, maar nu lijkt het er dan op. De EU vertegenwoordiger probeert ogen en oren open te houden. We zijn het er over eens dat deze uitslag weinig zal bijdragen aan de oplossing van de problemen in het land. De politieke impasse staat nog overeind.

Dag 6: Harare, 3 april 2005

De dag begint weer met een ZESN-persconferentie. Dat is me teveel. Ik lees de tekst al op internet nog voordat de persconferentie is afgelopen. Een uiterst zwak statement, kool en geit sparend, en vooral het eigen voortbestaan van ZESN als NGO in Zimbabwe. Ik ga zeker niet naar de SADC persconferentie, direct na die van de ZESN, want teveel CIO. De uitslag reflecteert in het algemeen de wil van het volk en Zimbabwe wordt gefeliciteerd met het resultaat en het rustige verloop van de redelijk vrije en eerlijke verkiezingen. Allemaal politieke verklaringen zonder enige inhoud.

Dan maar naar een uitgeefster van een boek over de president van de MDC. Kunnen we niet bijdragen aan een versie voor Europa met een “update” na de verkiezingen? Ik heb een exemplaar van het boekje dat in Zuid-Afrika is gedrukt, geschreven door de directeur van de School of African and Oriental Studies (SOAS) in Londen. Ik heb het gelezen. De president van de oppositiepartij komt vooral over als een integere en warme persoonlijkheid, minder als een goed politiek leider.

Mijn gastheer en ik haasten ons voor een bezoek aan de Secretaris Generaal (SG) van de oppositiepartij in zijn mooie huis ver buiten het centrum van Harare. Hij blijkt zojuist naar een meeting te zijn vertrokken en heeft een briefje achtergelaten, waarin hij ons vraagt of we over anderhalf uur terug kunnen komen. We slagen erin onze afspraak met de onderzoeker en analist naar voren te halen.

De researcher zegt dat hij zich – een wetenschapper onwaardig – toch een beetje had laten meeslepen met het enthousiasme van de bevolking voor de oppositiepartij, wetende dat Mugabe verkiezingen altijd fraudeert. Hij had gehoopt dat de tijd rijp was voor serieuze gesprekken tussen regeringspartij en oppositiepartij. Dat lijkt met deze uitslag verder weg dan ooit. Eerst moet de MDC analyseren wat er de afgelopen vijf jaar is gebeurd, wat er fout is gegaan en vooral naar zichzelf kijken, is zijn advies.

Vervolgens de hand reiken naar de vakbeweging, want de ZCTU zal de belangrijkste target worden voor Mugabe. De macht van de ZCTU moet worden gebroken. Van buitenaf lukt dat niet. Mugabe heeft dat geprobeerd met de oprichting de Zimbabwe Federation of Trade Unions (ZFTU), maar dat is nooit een succes geworden. Nu infiltreren overal CIO mensen in allerlei bonden die lid zijn van de ZCTU en zorgen voor de nodige commotie op algemene vergaderingen van de vakbeweging. Verder zullen individuele personen worden bedreigd. Deze bedreigingen moeten uiterst serieus worden genomen. Ik informeer hem over ons gesprek met de president van de vakbeweging. De analist bleek niet op de hoogte en blij het te weten. Het verbaast hem natuurlijk niet.

Vijf jaar geleden werd hijzelf ook bedreigd. Hij vond op een dag zijn honden vergiftigd. Zijn zoontje was dagenlang ontroostbaar en doodsbang. Hij vreesde voor zijn familie en ik heb hem en zijn familie toen – met de volle medewerking van de Nederlandse ambassade – drie weken naar Nederland gehaald. Dat is de basis van onze vriendschap. Nu merkt hij nog weinig van dreigementen, maar hij is niet helemaal overtuigd of hij buiten schot blijft, en dat moet in Zimbabwe helaas ook letterlijk geïnterpreteerd worden.

Hij wil zich de komende tijd minder direct met de politiek en civil society bemoeien en zich concentreren op onderzoek. Hij lijkt enigszins teleurgesteld in oppositiepartij en maatschappelijke organisaties, maar als ik het hem vraag dan zegt hij dat ZANU PF en met name Mugabe in de eerste plaats verantwoordelijk is voor de puinhoop in het land. “En in de tweede plaats?” vraag ik. Een brede smile: “Oh, Peter, you know I am a researcher, research is always necessary.” We omhelzen elkaar hartelijk. Ik voel de vermoeidheid in zijn stevige lijf.

De Secretaris Generaal (SG) van de MDC. Voor de tweede keer gaan we naar zijn huis en wachten op het mooie terras. Stille alom. Buiten het hek een groepje MDC jongeren die zijn huis bewaken. Ongetwijfeld is een van hen een mol van de inlichtingendienst. De SG belt dat hij er over een uur is. We scheuren naar huis. Op de heenweg waren we opgehouden bij en van de vele wegversperringen van de politie die na de verkiezingen overal in stad zijn verschenen. De auto werd helemaal doorzocht, maar mijn aantekeningen had ik veilig in een miezerig plastic zakje in mijn hand. Nu kunnen we doorrijden Ik pak snel mijn handbagage en we scheuren terug naar de SG. Mijn zachttaardige gastheer blijkt achter het stuur een heel andere persoonlijkheid te zijn. Ik vlieg af en toe met mijn hoofd tegen het dak van de auto als hij te laat een verkeersdrempel heeft gezien en die zijn in Zimbabwe soms erg hoog. Moet ik nu bang zijn voor de politie of voor een ongeluk, maar hij stelt me gerust, hij zal goed uitkijken. Over twee uur vertrekt mijn vliegtuig. We zijn op tijd, maar de SG niet. Die verschijnt om kwart over een, ruim anderhalf uur voor mijn vertrek uit Zimbabwe.

Het wordt een kort maar goed gesprek. Aanwezig is ook de schaduwminister voor internationale zaken. Ze heeft wallen onder haar ogen als slappe peren en haar stem is volledig weg. Als ze me kust lijkt het alsof ze tegen me aanleunt, maar ze herstelt zich snel. Haar ogen zo droevig. Maar als ze fluistert, zijn we allemaal heel stil om haar te verstaan en haar taal blijkt nog heel strijdbaar. De SG ziet er goed uit. Hij zegt dat zijn stem een week geleden zo was als van de schaduwminister nu. We beginnen: “Het eerste doel is aan te tonen hoe omvangrijk deze verkiezingen zijn gefraudeerd”, zegt de SG. Een opsomming volgt:

(a) Ik krijg een overzicht van de districten, waarvan de ZEC de opkomst had gemeld, vrij snel na het sluiten de stembussen. Alleen Harare ontbreekt. Er zijn nog vijf kiesdistricten waarvan deze cijfers niet bekend zijn gemaakt, althans niet op donderdagavond, omdat de ZEC een opdracht kreeg om met de vermelding van die cijfers onmiddellijk te stoppen, waarna het ZEC Command Centre voor bijna negen uur werd gesloten. Van de meest omstreden districten in de provincies Masvingo en Midlands zijn geen initiële opkomstcijfers. Uit de cijfers die ik krijg blijkt dat in 41 districten de optelsom van de uitslag per kandidaat tussen de 1.000 en 16.000 hoger is dan de initiële opkomstcijfers.

(b) In het hele land hebben meer kiezers gestemd tussen twee uur ‘s middags en zeven uur ‘s avonds dan tussen zeven uur ‘s ochtends en twee uur ‘s middags, wat volstrekt ongeloofwaardig is (in Zimbabwe gaat de overgrote meerderheid zo vroeg mogelijk stemmen). Als er overal hele lange rijen hadden gestaan, zou dat nog kunnen, maar dat was nu volstrekt niet het geval. In hele land was het ‘s middags juist heel rustig.

(c) SG meldt mij dat in het hele land tussen de 40 en 50 procent van de MDC party agents (die volgens de kieswet het recht hebben om van het begin van het kiezen tot het einde van het tellen van de stemmen in het kieslokaal te observeren) zijn weggestuurd. Het grootste deel toen het tellen begon. Anderen werden weer in het kieslokaal opgesloten na de telling om te voorkomen dat men gegevens zou doorbellen naar het MDC hoofdkantoor.

(d) In hele land zijn kiezers weggestuurd. De MDC heeft aanwijzingen dat het niet alleen gaat om mensen die niet op de kieslijst stonden, maar ook om mensen die er wel op stonden. Het gaat gemiddeld om ongeveer negen procent van alle mensen die wilden gaan stemmen. Bij vorige verkiezingen was dat minder dan één procent. De hoogste percentages weggestuurde mensen waren in Masvingo en Midlands.

(e) Dan die merkwaardige hoge opkomst: tussen de 40 en 47 procent, alleen in Matabeleland lager. Dat is van 5.7 miljoen mensen op de kieslijst. Volgens MDC kunnen dat er hooguit 3,2 miljoen zijn, gezien het grote aantal Zimbabwanen buiten het land, het gegeven dat meer dan de helft van de bevolking jonger is dan 16 jaar en je pas met 18 jaar mag gaan stemmen. Zimbabwe heeft officieel 11,8 miljoen inwoners. Ook hebben veel kiezers zich niet geregistreerd. Kortom reken maar uit.

Ik wil ook nog praten over de ‘way forward’ en de ‘mass actions’. Over dat laatst eerst: geen massale demonstraties. Duizenden mensen worden dan gearresteerd en gemarteld. Dat wil MDC niet op haar geweten hebben. Spontane acties kan MDC niet tegenhouden. Een nationale stakingsdag of ‘stay away’ is gepland op volgende week donderdag om ruimte te geven aan de woede onder met name jongeren. Het praten gaat steeds meer in korte zinnen en steeds sneller, alsof we in gedachten al naar het vliegtuig rennen. “The way forward”, fluistert de schaduwminister. “Eerst een goede interne analyse. Daarna handreiking naar de vakbeweging. Later civil society,” dicteert de SG. Maar dan geen ‘messiah-gedrag’ in civil society. We praten nog over de noodzaak van continuering van internationale solidariteit: “We hebben jullie nu meer dan ooit nodig.” Ook voor fondsen die meer naar binnenlandse mobilisatie moeten gaan. Geen tijd om dat uitgebreid te bediscussiëren. Het vliegtuig vertrekt binnen een uur.

Te laat op het vliegveld. BA-vlucht is vol, ik kom er niet meer in. Ik word overgeboekt naar de BA-vlucht de volgende dag en met mij nog zeker 25 mensen. Die vlucht was al overboekt.

Dag 7: Harare, 4 april 2005

De volgende dag blijf ik op een wachtlijst te staan. Ik koop een duur ticket terug naar Johannesburg met South African Airways. Teveel politiecontroles en zelfs een militie training op de hoek van de straat bij mijn gastheer. Het ziet er allemaal strijdlustig en bedreigend uit. Berichten komen binnen over het in brand steken van huizen van MDC aanhangers in Lupane, een district waar de MDC heeft gewonnen, nadat het vorig jaar bij tussentijdse verkiezingen van MDC naar ZANU PF was gegaan. Op het moment dat ik de lucht in vlieg breken er ongeregelde heden uit in het centrum van Harare. De politie blijkt verrast. Er worden slechts tien stenengooiende woedende jongeren gearresteerd. Zij worden volledig in elkaar geslagen. De sfeer in de stad is grimmig aan het worden. Ik voel me een lafaard die als het spannend wordt wegvlucht of -vliegt. Het overgrote deel van de journalisten en waarnemers is het land eerder uit dan ik. Arm Zimbabwe, de mensen verdienen zoveel beter.

Op maandagochtend zijn de prijzen van het openbaar vervoer (volgepropte minibussen) van de townships aan de rand van de stad naar het centrum van Harare met meer dan zestig procent gestegen. Een gemiddelde route van een township naar het centrum van Harare kost nu heen en weer ongeveer Z\$10.000, dat is meer dan het gemiddelde dagloon van een huishoudelijke hulp of een bediende in een hotel of restaurant. Vanuit de lucht lijkt Zimbabwe heel vreedzaam.

Lijst met afkortingen

ANC	African National Congress (Zuid-Afrika)
BA	British Airways
CIO	Central Intelligence Organisation (Zimbabwe)
CSO	Civil Society Organisation
EU	Europese Unie
FWD	Four Wheel Drive
ICFTU	International Confederation of Free Trade Unions
IDASA	Institute for Democracy in South Africa
ILO	International Labour Organisation
MASG	MDC Action Support Group (Zuid-Afrika)
MDC	Movement for Democratic Change (Zimbabwe)
NCA	National Constitutional Assembly (Zimbabwe)
NGO	Non Governmental Organisation
NiZA	Nederlands instituut voor Zuidelijk Afrika (Amsterdam)
NPA	National People's Convention (Zimbabwe)
SADC	Southern African Development Community
SG	Secretary General (of MDC, Zimbabwe)
SOAS	School of Oriental and African Studies (London)
WIPSU	Women In Politics Support Unit (Zimbabwe)
WOZA	Women Of Zimbabwe Arise
ZANU PF	Zimbabwe African National Union Patriotic Front
ZCTU	Zimbabwe Congress of Trade Unions
ZEC	Zimbabwe Electoral Commission
ZESN	Zimbabwe Electoral Support Network
ZFTU	Zimbabwe Federation of Trade Unions